

Ma még Pest, holnap Budapest...

Irta BICSKEI JENŐ műszaki főtanácsos

Élénken és tudatosan, de Schmall könyve is bizonyítja, hogy Buda és Pest szabad királyi fővárosokat Óbuda mezővárossal és a Margitszigettel 1873 november 17-én — tehát most hetven esztendeje — egyesítették Budapest fővárossá az 1872. évi XXX. t.-c. alapján. A „Budapest” elnevezés első nyomát már az 1848-iki törvényekben is megtaláljuk, peraxe csak Budára és Pestre vonatkozóan. Az 1848. évi IV. t.-a 1 §-a azt mondja: „az országgyűlés jövő évben Pesten tartván ülését stb.”, de az ugyanev évi III. t.-a 5 §-a szerint „a minisztérium székhelye Budapest.”

Már előre élveztem azt a lelki gyönyörűséget, amiről fog történi akkor, ha az egykoru újság homlokán 1873 november 16-án még Pestet látok és 17-én már Budapestet olvasok. De mélyeséges eszalódás töltött el, amikor a Nemzeti Múzeum könyvtárának olvasótermében Jókai Mór, amerikai naplópokhos hasonló méretű újságlának, „A HON”-nak elmlapján ezt olvastam: „Buda-Pest Vésdrnap, 1873 november 16. Ez szenni hivatalos és nagy eseményre, csak Jókai írja a társaságban folytatásokban: „A Jób szdrad regény”-d. Tovább lapozok a hatalmas kötetben és csak november 20-án, a „Helyi hírek” rovatában olvasom:

„A főváros egyesítése csak újévvél lesz végleges; addig pedig pl. a három város pénztárai a statusquo-ban maradnak. A hivatalnokok tovább huznak eddigi fizetéseiket, az újszervezett fővárosnak megfelelő fizetésemelések csak újévvél fognak eszközöltetni.”

Tehát még sincs „végleges” egyesítés. Akkor miért a lap homlokán Buda-Pest? A „HON” aznap „Esti Kérdés”-a erre is megadja a magyarázatot:

„Buda-Pest fővárosának Tanácsa ma délelőli 11 órakor tartotta „megalakuló” ülését. Kammermayer polgármester elnököl és hangsúlyozta, hogy a tisztviselői kar kötelessége buzgalom és ernyedtlenség által a bizalomnak megfelelni. A polgármester szavaira Gerlóczy alpolgármester válaszolt. A főkönyvvivő utasított, torjasszon elő véleményét aziránt, miképp volnának az egyesített fővárosok összes pénztárai egyesítendőek.”

Legelső ténykedés tehát a „megalakuló” ülésen a „nervus rerum”, a dolgok mozgató erejének, a pénzügyeknek elintézése volt. De ez egymagában nem elégíthetett ki. Hol van az a „ma”, amikor „Pest”-ből holnap „Budapest” lett? ... Vissza... vissza...

1872 december 31-én még Pest, az 1873. évi újsztendeli számon így Buda-Pest. Azt vártam volna, hogy erről a „három városok” és „A HON” életében is olyan mélyreható változásról a vezércikkben olvasok valamit. „Se szó, se hang nem hallatik.” A valami alatt a tárcs rovatban, nagy betűkkel „Petőfi” neve habérkosporúval körülfontottan. Jókai Mór írja:

„Most ötven éve született. Nem-sokára 25 éve lesz, hogy meghalt.” Nem ezt kerestem, de olvastam.

Vissza még!... Négy nap. 1872 december 28. Ma n. 3... „Pest város közgyűlése.” „Gyöngyössy Alajos főpolgármester elnöklete alatt tartott közgyűlésen felolvasatott és tárgyalatott a m. kir. Belügyminisztérium intézvénye Budának, Óbudának és a Margitszigetnek Pest városával egyesítése iránt alkotott törvény életbeléptetésére szükséges előmunkálatok foganatosítása tárgyában.”

Husz tagu bizottságot küldenek ki, amelybe választás után a közgyűlésen kívül álló tagokat is beválasztanak. A választás idejéül 1873 január 4-ikét állapítják meg. Ebben végül én is megnyugodhattam. Mosolyognom is kellett, mert megakadt a szemem a magyar újságnak egy német mondatán, ami, ha nem is tartozik ide, a kutató tolla alá kívánczok. Valamelyik bécsi újság ezt írta: „Die Ungarn sind ein verflucht fluchendes Volk. Bei ihnen ist sogar in der Biebel gleich das zweite Wort” teremtette.”

1873 január 20-én a „Különlélek” rovatában olvassuk:

„Pest város tanácsa mai ülésében tárgyalta a Belügyminiszternek azon rendeletét, amelyben felhívja a törvényhatóságot, hogy ezentul a hivatalos iratokban a törvényszeri

„Budapest” elnevezést használja. Már most kimondatik abbéli nézetünk, hogy, ha ezen elnevezés mellé oda nem tételik a megkülönböztetés: Pesten, Budán v. Óbudán, ugy a jelzés nélkül beérkező levelek ide-oda küldözgetéséből nagy zavar lesz és késedelem és kár fog származhatni.”

Ez nem is eszalódható, hiszen, mind a „Statistikai és Történeti adatok mutatják 1870-ben, az egyesítés előtt 645 utcánév volt, míg az egyesítéskor Pesten 284, Budán 200, Óbudán pedig 58 utcát neveztek el, vagyis összesen 542-t. Ez a 103 utcanévcsökkenés úgy származott, hogy a közös nevű utcákat éppem a savartokozás elkerülése végett az egyesítéskor átkezesztették.

Rendkívül sok és nagyon érdekes adatok halmarát találtam, de csak a legfontosabbakat említem ki, nem flimererül pergetéssel, hiszen akkor még nem ismerték, hanem a telegráf stílusában.

A féltékenység csapta ki a pesti újságíró tolla alól 1873 február 28-án.

„A közös közgyűlés összehívását emelől várhatjuk. De nem lesz benne közönség. Egy nagy baj van és ez az, hogy Buda és Óbuda jelenlegi képviselőtestülete Pest város jelenlegi képviselő testületét tökéletesen majorizálni fogja azon egyszerű ok miatt, mert nagy többségben van. Ebből hajlamaikkal már akkor is kitűntek, midőn arról volt szó, hogy a Margitsziget, a főváros és gyöngye Pesthez vagy Óbudához csatoltassék-e? A pesti képviselők száma 196, Budának 180, Óbuda 120 képviselővel bír. Ha azt akarják, bizony leszavazhatják Pest városát úgy, ahogy tetszik.”

Hatalmas kortézia folyik. Jónak látja márczius elsőjén az ellenzéki újság nagy betűkkel szedni:

„POLGÁRTARSAKI Félre az etyafiaszkodással (Már akkor is?) Félre minden mellékgondolattal! Vállasszunk méltó férfiakat képviselőinknek a a mivel világ tisztelni fog bennünket.”

Majd két héttel később, márczius 14-én az ellenzék egy népes értekezleten kimondja, hogy a főváros szervezése nem pártkérdés. Az ellenzéki polgárok közül beválasztásra csak három kvalifikált egyén akadt. Ne felelde el a közös közgyűlés, hogy a fővárosban a pártok egyenlő arányban vannak, így egyik párt nem engedheti magát a másik által mellőzteni.

Lépjünk most mértőföldes csizmával. 1873 október 2. — Helyi hírek. Budapest új ezimere és lobogója a király öfelsége 1873 szeptember 21-én kelt magas elhatározásával jóváhagyást nyert. Az új pecséten ez a felirat lesz: „Budapest Fővárosa 1873”. Az új lobogók selyemből készülnek. Színük: veres, sárga, kék. A városok régi zászlói a múzeumnak adandják át. Másnap, 3-ikán, ugyanabban a rovatban:

„A legislegutolsó közgyűlés. A multkorú közös közgyűlésről azt ír-tuk, hogy az lesz az utolsó. Csatlakoztunk, mert Havas Ignéz miniszteri biztos Buda, Pest és Óbuda régi képviselőit csültörtökre, folyó hó 9-ére, ismét összehívta legislegutolsó közös közgyűlésre.”

Közben, október 7-én, a miniszter-

tanács elhatározta, hogy első helyen Ráth Károlyt jelölje a főpolgármesterei állásra.

„Ha ez a hír áll — mondja „A HON” — a, ha a Főváros új képvisellete ellent nem áll a „hivatalos” áramlatnak, a Főtörvényszék egy jó bírótól meg lesz fosztva. Hogy az új Főváros jó Főpolgármestert nyere-nd-e, ez legalább is kérdéses.”

Vajjon ki volt Jókai és ellenzéki körének szíve választottja a Főpolgármesterségre? Nem tudtam kinyomozni. De ugyancsak az október 7-iki lap első oldalán vastag betűk kiabálnak vakamit, ami az egykoru idők hangulatából visszaránt a mai vérzivataros, ágyudörgéses idők forgatagába:

„Sedán meghódított A császár fog-ságba került! A eszménység megbu-kolt és kikiáltott a köztársaság.” Nehéz ismét említeni a „Buda-Pest” letűnt gondolatvilágába.

Néhány kiemelkedő, érdekes adat az 1873 november 17 előtti és az utána következett időkben, amiket jó gy. alkalmomatán, nyilvánosságra hozni.

As első kövezést 1700-ban Pesten „hajtották végre”, kövezvén a Fő-ut-crát — a mai Váci-utcat — a hámak mentén egy ői szélességben, melynek költéséget a hátuladonozók kötelez-tettek viselni.

Az első utcai lámpák 1777-ben gyul-tak ki Óbudán. Összesen 17 volt. Ad-dig tilos is volt az esti utcaz kőbor-lás. „Ha azonban valakit fontos okok lakásának elhagyására kényszerítemek — mondja az 1715. évi aug. 9-én kelt tanácsai parancs —, köteles magát égő gyertyával, vagy lámpával kísérteni.” Pesten az utcák világítását csak 1796-ban — tehát Buda után husz évvel — elajlámposokkal kezdték meg, de egyszerre 600 lámpával. Ma Budapest közterületén 56.599 gázlámpa ég, a köz-világítás céljára pedig 13.354.000 kilowattóra áramot fogyaszt a főváros.

Kevesen tudják — az egykoru Ma-gyar Újság-ban bukkantam rá —, hogy 1867 november 4-én Buda vá-rosa elhatározta, „utczai járshelyek” — a mai zöld házikkal ösének — fel-állítását, s a hírharsona felhívja Pest városát a követésre.

Az első faburkolatot is Budán fek-tették le 1871-ben az Alagut és a Lánchid között. Az első aszfaltozás ugyancsak 1871-ben „létesített” a Hatvani-ma Kossuth Lajos-utczában. ezában.

1872-ben kezdték meg a Sugár-ut — ma Andrássy-ut — irányába eső házak lebontását.

1873-ban fogtak hozni a Kerepesi-ut — ma Rákóczi-ut — „boulevardozá-sá”-hoz.

Ezt is jó emlékezetbe idézni: 1877-ben távolították el a József-térről azt a dombot, amit 1867-ben Nagy-Magyarország városai és megyéi küldötte földből emeltek és, ahol a megkoroná-zott király a négy égtől felé a szoká-sos kardvágásokat megtette. Ott a domb helyén süllyesztették el a szent földet, hogy „majd annak idején Fe-rencz József király emlékszóbrát ezen a helyen állítandják fel.”

Még sok „adalékok” lehetne felsor-akoztatni a „70 éves Ifju Budapest” óriási léptekkel „Nagy-Budapest” felé haladó fejlődéséből, de ezek már szem-ink előtt történnék és a ránk kö-vetkező újabb hetven év krónikásának lesz a feladata azokat megírni.